

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

8
2023

Tosh o'rmoni
(Navoiy viloyati)

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 426 sahifa, 30-avgust, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinova, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

JSTga a'zolik Yangi O'zbekistonni jahon iqtisodiyotiga olamshumul integratsiyalashtiradi	6
Muxiddin Kalonov , i. f. d., professor	
O'zbekistonda ipakchilik sanoatining rivojlanish strategiyalari samarasi.....	11
Jumayev Olimjon Sadulloevich , tadqiqotchi	
"Yashil" iqtisodiyot va uni shakllantirish masalalari.....	18
Yokubjanov Doniyor Islom o'g'li , tayanch doktorant	
Suv ta'minot korxonalarining biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash.....	24
Saidakbarov Xusniddin Abdisalomovich , PhD	
O'zbekiston fond bozorida investorlarning pul mablag'larini jalb qilish mexanizmlaridan foydalanish.....	27
Karimov Akramjon Ikromjon o'g'li , PhD	
Ishchi kuchi bozorining amal qilish metodologiyasi	34
Mamaraximov Bekzod Erkinovich , i. f. n., dotsent	
Yashil turizmni rivojlantirish va takomillashtirish istiqbollari.....	39
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna , kafedra o'qituvchisi	
Suv resurslaridan foydalanishning samaradorligini baholashga yondashuvlar.....	44
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Samarqand viloyatida xizmat ko'rsatish sohasining holati va innovatsion rivojlanish tendensiyalari tahlili.....	50
Berdiyev Anvar Abduraxmonovich , tayanch doktorant	
Mamlakatimizda markaziy bank monetar siyosatini amalga oshirishning amaliy holati	56
G'aybullayeva Zilola Raxmatullo qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari kapitalidagi mavjud davlat ulushlarini kamaytirish	61
Olimjanova Nigora Alisherovna , mustaqil izlanuvchi	
Infratuzilmaviy investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda islom moliya bozorining roli.....	65
Saydirasulov Laziz Alimovich , doktorant	
Balansning tarkibiy tuzilishi va unga ta'sir etuvchi omillar	71
Tulayev Mirzakul Salamovich , kafedra dotsenti; Axmedov Akbarali Sultonmurodovich , i. f. n (PhD)	
Интеграция современных информационных систем в аудит бюджетных организаций	78
Урдабаев Жарылкап Ермекбаевич , независимый исследователь	
Формирование и использование ресурсного потенциала промышленных предприятий.....	83
Махмудов Носир Махмудович , д. э. н., профессор; Фозилова Фирангиза Комиловна , докторант	
Qishloq xo'jaligi ekinlarining yovvoyi ajdodlarini genofond sifatida asrash va ulardan samarali foydalanish zarurati.....	89
Sherali Xolliyev , kafedra o'qituvchisi	
Turizmni rivojlantirishda axborot texnologiyalarning o'rni	94
Yuldasheva Dilnoza Ulugbekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Sanoat klasterlarini tashkil etish va boshqarishning o'ziga xos jihatlari.....	99
Xakimov Ziyodulla Axmadovich , dotsent; Axmadova Rayxona Jasurbek qizi , tadqiqotchi	
"Universitet-ishlab chiqarish" integratsiyasi sharoitida oliy o'quv yurtlarining innovatsion rivojlanishini boshqarishning nazariy qoidalari.....	103
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi , iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent	
Farmatsevtika sanoati raqobatbardoshligini oshirishda farmatsevtikaga ixtisoslashgan erkin iqtisodiy zonalardan foydalanishning xorij tajribasi.....	108
Abdiyeva Flora Botir qizi , tayanch doktorant	
Hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga ilmiy yondashuvlar	114
Abdullayev Farxod Ozodovich , mustaqil tadqiqotchi	
Budjet-soliq va pul-kredit siyosatini muvofiqlashtirishda fiskal va monetar qoidalardan foydalanishning nazariy jihatlari	119
Hakimjon Hakimov , tadqiqotchi	
Analyzing the Impact of External Debt on The Financial Security of the Country	125
Sanakulova Barnogul Rizakulovna , Doctor of Economic Science, Professor; Jamolov Mirzabek Mirjalil ugli , Senior researcher	

Sanoat korxonalarining iqtisodiy o'sishi va barqaror rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	129
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
Digital Advertising Oasis: Qatar's E-Marketing Revolution	133
Mirziyo Sodikov Odiljon ogli	
Tikuv-trikotaj korxonalari faoliyatida marketing tadqiqotlaridan foydalanishning SWOT tahlili	138
Ro'zmamatov Abbas Tolibjon o'g'li, magistrant	
Xorijiy investitsiyalar oqimiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun ekonometrik regression model tuzish.....	144
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li, tayanch doktorant	
Eksport – mamlakat iqtisodiy o'sishiga ta'sir etuvchi asosiy omil sifatida	151
Sharifi Ahmad Sakhrob, mustaqil izlanuvchi	
Роль цифровизации туристической отрасли в повышении её экспортного потенциала страны	156
Суюнова Фотима Баходир кизи, базовый докторант	
Surxondaryo viloyati iqtisodiyotiga kiritilgan xorijiy investitsiyalar prognozi	161
Xatamov Nurbek Ochildiyevich, erkin tadqiqotchi	
Inson kapitalini oshirishda xodimlarni o'qitish va rivojlantirishning o'rni.....	169
G'aniyeva Dilnoza Baxriddin qizi, doktorant	
Совершенствование порядка исчисления и уплаты акцизного налога в Узбекистане	174
Жуманиязова Феруза, PhD, доцент	
Yevropa tiklanish va taraqqiyot bankidan investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	179
Mamatov Bahromjon Shavkatovich, dotsenti, PhD	
Davlat-xususiy sherikligini rivojlantirishning xorijiy tajribalari	184
Mamayusupova Dilovarxon Begmatovna, mustaqil izlanuvchi, i. f. f. d. (RhD)	
Banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda makroprudensial siyosatning o'rni.....	190
Nilufar Sharipova, PhD	
Dunyoda qorako'l teriga bo'lgan talabning pasayishi: sabab va oqibatlar	197
Nurillayev Jamoliddin Yarashevich, doktorant, i. f. n., dotsent	
Mehnat resurslarini faoliyatini tashkil etishning mezonlari va ko'rsatkichlari.....	201
O'roqov Mamurali Odil o'g'li, tayanch doktorant	
Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasi	208
Razzaqov Jasur Hamraboyevich, dotsent, PhD	
Сравнительный анализ методов оценки финансирования инновационных разработок предприятие.....	212
Рузиева Дилноза Абдусаматовна, независимый исследователь	
IPOning muvaffaqiyatlilik darajasini aniqlash metodikasini takomillashtirish yo'llari	216
Saydullayev Shaxzod Sherzodovich, PhD	
Источники финансирования стартап-проектов и способы их привлечения	222
Хажиев Бахтиёр Душабоевич, dotsent, iqtisodiyot fanlari nomzodi	
Tashqi iqtisodiy munosabatlar sharoitida tashqi savdo va bojxona mexanizmlarini tartibga solish masalalari	227
Adizov Sardor Rashidovich, mustaqil izlanuvchi	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	231
Mamatov Sardor Axmatjonovich, mustaqil tadqiqotchi	
Malayziya iqtisodiyotida Islom kapital bozori ahamiyatining tahlili.....	238
Abrorov Sirojiddin Zuxriddin o'g'li, PhD	
Анализ современного состояния предприятий топливно-энергетического комплекса Узбекистана	243
Мирзахалилова Азизахон Алишеровна, докторант	
Moliyaviy savodxonlik orqali fond bozori savdolarida institutsional investorlar faolligini oshirish	249
Sultanov Maxmud Axmedovich, dotsent, PhD	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tashqi bozorlarga yetkazib berishda tijorat standartlarining o'rni	254
Xojiyev Elshod Yoqub o'g'li, PhD; Fayzullayev Shuhrat Sherali o'g'li, tayanch doktorant	
Особенности использования системно-процессного менеджмента в развитии зеленой экономики	259
Отакулов Махамаджон Каримович, PhD, и.о. доцент	
Milliy turizm tarmog'ida raqobat ustunliklarini aniqlashning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	264
Xalilov Sirojiddin Sherali o'g'li, PhD	
Sut mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida "yashil marketing" strategiyalari.....	268
Eshmatov Sanjar Ashirqulovich, mustaqil tadqiqotchi, i.f.f.d.(PhD)	

O'zbekiston Respublikasida kredit mexanizmini takomillashtirish imkoniyatlari	272
Gadoyev So'hrob Jumakulovich , PhD, dotsent	
Влияние инвестиционной политики на инновационную деятельность в Республике Корея	277
Алимова София Розумбаевна , независимый исследователь	
Hududlarda oliy ta'lim va mehnat bozori integratsiyasi yo'nalishlarini takomillashtirish.....	282
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich , tayanch doktorant	
Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy potentsialni rivojlantirish.....	290
N. N. Ismatullayeva , tayanch doktorant	
Mahalliy byudjet daromadlari shakllanishi va muammolarining amaliy holati va tahlili.....	293
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD	
Temir yo'l transportidan samarali foydalanishning ekonometrik tahlili.....	298
Shakarova Dilfuza Ruzimuratovna , tayanch doktorant	
Формирование кредитного портфеля современного коммерческого банка.....	304
Жураева Нодира Фузулий кизи , ассистент кафедры	
Logistika kompaniyalarida yuklarni sug'urtalashni takomillashtirish yo'llari	310
G. Abduvosidova , kafedra o'qituvchisi	
Tumanlar va tadbirkorlikning rivojlanish darajalarini baholash uslublari.....	315
Nazarov Shohbek Isroilovich , magistrant	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	320
Mamatov Axmetjon Atajanovich , professor; Allaberganov Zakir Gayibovich , dotsent	
Moliya tizimini barqarorlashtirishda mahalliy budjetlarning imkoniyatlarini oshirish masalalari	327
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Eshonqulov Asliddin Mamatmurod o'g'li , magistrant	
Byudjetdan tashqari mablag'lari samaradorligini oshirishda davlat xaridlarining roli	330
Norov Akbar Ruzimamatovich	
Fond bozorini rivojlantirishning mamlakat iqtisodiy o'sish jarayonlari bilan bog'liqligi	335
Xoliqov Ulug'bek Rustamovich , t.f.n.	
Sun'iy intellektning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri: xorijiy tajriba	341
N.N.Ro'ziyev	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishda investitsion loyihalarni jalb qilishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	350
Astanov Sherzod Rustamovich , mustaqil tadqiqotchi	
Assessing the Impacts of Modern Models for Increasing Textile Product Exports through Green Strategies.....	356
Nosirova Charos	
MDH mamlakatlarida islom moliyasini rivojlanish istiqbollari	364
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna , tayanch doktorant	
Qayta ishlash sanoati korxonlarini iqtisodiy samaradorligini oshirishning zamonaviy yo'llari	369
Abduxamidova Gulxayo , tadqiqotchi	
Mintaqa iqtisodiyotiga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalar statistik tahlili	374
Xatamov Nurbek Ochildivich , erkin tadqiqotchi	
Международный опыт развития регионов путем привлечения инвестиций через рынок капитала	380
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи , докторант	
Искусственный интеллект как инструмент управления человеческими ресурсами	386
Хайдарова Малика Шакирджановна , преподаватель кафедры	
Surxondaryo viloyatida kichik tadbirkorlik rivojlanishining iqtisodiy-statistik tahlili	396
S.T.Toshaliyeva , PhD	
Jahon Savdo Tashkiloti faoliyati va unga a'zo bo'lish xususida.....	403
Ruzibayev Jahongir Nodirovich , tadqiqotchi	
Xufiyona iqtisodiyot ulushining oshishi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy xavfsizligiga bevosita tahdid sifatida.....	407
Nabiyev Feruz Nurmurodovich , tadqiqotchi	
Anoerob qayta ishlash jarayonini elektr impulsli ishlov berish	412
Imomova Nodira Shavkatovna tadqiqotchi, Sultonov Mansur Qilichevich PhD	
Milliy transport infratuzilmasini takomillashtirish.....	416
Xashimova Naima Abitovna , i.f.n., professor; Ergashev Shoxrux Vosiljon o'g'li assistent	
Korxonalar faoliyatida internet – marketing texnologiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslar.....	421
M.A.Saparova , talaba	

SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGINI BAHOLASHGA YONDASHUVLAR

Axmedov Sayfullo Normatovich

t. f. n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil
tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada suv resurslaridan foydalanishning samaradorligini makrodarajada baholash bo'yicha yondashuvlar ko'rib o'tilgan. O'zbekistonda suv resurslarining notekis taqsimlanishi sharoitida xudularda ulardan foydalanish holatini tahlil qilingan. Taiponing olmos ajralish modeli (Tapio Decoupling Diamond model) asosida Respublika hududlari bo'yicha 2010–2021-yillar hamda 2015–2021-yillarda suv resurslarining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri baholangan. Baholash natijalari asosida xudularda suv resurslaridan oqilona foydalanish va samaradorligini aniqlash bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: suv, xudular, suv resurslaridan oqilona foydalanish, samaradorlik, samaradorligini aniqlash uslubi.

Аннотация: В данной статье рассмотрены подходы к оценке эффективности использования водных ресурсов на макроуровне. В условиях неравномерного распределения водных ресурсов Узбекистана проанализирована ситуация их использования в регионах. На основе модели Тапιο Decoupling Diamond оценено влияние водных ресурсов на экономическое развитие Республики Казахстан в 2010–2021 и 2015–2021 годах. По результатам оценки были внесены предложения по определению рационального использования и эффективности водных ресурсов в районах.

Ключевые слова: вода, водные ресурсы, рациональное использование водных ресурсов, эффективность, метод определения эффективности.

Abstract: In this article, approaches to evaluating the efficiency of water resources use at the macro level are considered. In the conditions of uneven distribution of water resources in Uzbekistan, the situation of their use in regions was analyzed. Based on the Tapio Decoupling Diamond model, the impact of water resources on economic development was assessed in the Republic of Kazakhstan in 2010–2021 and 2015–2021. Based on the results of the assessment, proposals were made to determine the rational use and efficiency of water resources in the districts.

Key words: water, water resources, rational use of water resources, efficiency, method of determining efficiency.

KIRISH

Suv hayotning barcha jabhalari uchun zaruriy vositadir. Insonning asosiy ehtiyojlarini qondirish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, shuningdek, ekotizimlarning yaxlitligi va saqlanib qolishi uchun hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan asosiy resurs hisoblanadi. Suv ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarda ishlab chiqarish va iste'mol bilan bog'liq faoliyat uchun birlamchi moddiy resurs sifatida qaraladi. Shuning uchun barcha mamlakatlarda suv resurslarini tejash va ulardan oqilona foydalanish mamlakat iqtisodiy islohotlarining doimo markaziy o'rnida turadi.

O'zbekistonda ham suv resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash, qishloq xo'jaligi va sanoatda suv tejovchi innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash masalalari davlatning ustuvor siyosati sifatida qaraladi.

Suv resurslarini samarali boshqarish, ularning hisobi va hisobotini zamonaviy texnologiyalar asosida yuritishning bozor mexanizmlaridan foydalanish ham ustuvor vazifalardan biridir. Shunga ko'ra, suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini makrodarajada kompleks baholash usullarini ishlab chiqish ustuvor tadqiqot yo'nalishlaridan hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Dunyo miqyosida suv resurslarining ko'pligiga hamda va bu resursning asosan qayta tiklanadigan xususiyatiga qaramasdan, dunyo aholisining beshdan bir qismi suv tanqisligi sharoitida yashaydi.¹ Bu, birinchi navbatda, chuchuk suvning makon va vaqt bo'yicha noteks taqsimlanishi natijasidir, bu iqtisodiy nomutanosiblik, tartibsizliklari va muvaffaqiyatsizliklarning asosiy xarokatga keltiruvchi omil hisoblanadi. Shunga ko'ra suv resurslaridan samarali foydalanish va ularni hisobini yuritishda ko'plab yondashuvlar shakllangan.²

Xalqaro amaliyotda suv resurslarini samarali boshqarish bo'yicha asosiy yondashuvlar Suv resurslarini kompleks boshqarish (Integrated water resources management- IWRM) konsepsiyasi asosida amalga oshiriladi.³ Mazkur konsepsiya suv aylanishini barcha tabiiy jihatlar bilan, shuningdek, jamiyatning (yoki butun mintaqaning) turli tarmoqlaridagi suvdan foydalanuvchilarning manfaatlarini tan oladi; shuning uchun u suvning ham tabiiy, ham insoniy o'lchamlariga murojaat qiladi. Suv mavjudligining geografik o'zgarishi va yuqori va quyi oqimdagi mumkin bo'lgan o'zaro ta'sirlar nuqtayi nazaridan davriy o'lchovlarni, shuningdek, suv mavjudligining tabiiy mavsumiy, yillik va uzoq muddatli tebranishlari kabi vaqt shkalalarini hisobga olishga alohida o'lchov vositalarini taqdim etadi.^{4, 5, 6}

Suv resurslarining ekologik-iqtisodiy hisobi tizimi (System of Environmental- Economic Accounting for Water – (SEEA-Water) gidrologik va iqtisodiy axborotni izchil va tashkil etishning konseptual asosini ta'minlaydi. "SEEA-Water" milliy hisoblar qo'llanmasini Birlashgan millatlar tashkiloti tomonidan 2003-yilda integratsiyalashgan ekologik va iqtisodiy hisob yuritishning normalarini belgilab beruvchi asosiy qo'llanma hisoblanadi.⁷ Uning qisqartirilgan nomi "SEEA-2003" bilan mashhur bo'lib, u iqtisodiyot va atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tavsiflaydi va tabiiy omillarning to'liq spektrini qamrab oladi. Bu iqtisodiy statistikani tuzish va iqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblashning standart tizimi hisoblanadi.

Mazkur hisob tizimi suv resurslarini hisobga olish va suv resurslaridan foydalanishni standartlashtirish uchun ishlab chiqilgan. U suv resurslarining iqtisodiyotga qo'shayotgan hissasini, shuningdek, iqtisodiyotning suv resurslariga ta'sirini izchil tahlil qilish imkonini beruvchi iqtisodiy va gidrologik axborotni tashkil etishning konseptual asosini taqdim etadi. SEEA-Water suv resurslari bilan bog'liq barcha jihatlarini yaxshiroq qamrab olish uchun SEEA-2003 da taqdim etilgan asosni yanada rivojlantirish natijasidir.⁸

Suv resurslaridan foydalanishni kompleks iqtisodiy baholash va uni samarali boshqarish bo'yicha ko'plab xorijiy olimlar tadqiqot olib borgan bo'lib, So'nggi tundensiyalar ekomuxit bilan bog'liq tadqiqotlar ko'lamining kengligi bilan karakterlanadi. Jumladan, Xiaojun Xiang va boshqarlar⁹ tadqiqotlarida barqaror suv resurslarini boshqarish yer hayoti va kelajagini ta'minlashning muhim jarayon ekanligi ta'kidlangan. Unda Suv resurslarini rejalashtirishning dinamik modeli (Dynamic Water Resource Planning – AIDWRP) taklif etiladi. Mazkur model suv resurslarini taqsimlashning muniy intellektga asoslangan boshqaruviga asoslanadi.

Zhaoyang Yang va boshqalarning¹⁰ tadqiqotlarida esa, suv resurslarining o'tkazish qobiliyati (water resources carrying capacity-WRCC) konsepsiyasi bo'yicha jiddiy tadqiqotlar olib borildi. Ushbu tadqiqotda analitik ierarxiya jarayoni (analytic hierarchy process-AHP) va tizim dinamikasi (SD) modellari asosida suv resurslarining o'tkazish qobiliyatining sumulyatsiya modeli yaratilgan. Mazkur simulyatsiya modeli asosida suv resurslarini mamalaka hududlari bo'yicha samarali taqsimlash bo'yicha 5 ta seynaridagi variantlar taklif etiladi.

Ciriacy-Wantrup S. V. Va boshqalar¹¹ tadqiqotlarida suv resurslaridan foydalanishni baholashda ikkita yondashuv taklif etiladi. Birinchidan, ruv resurslaridan foydalanish orqali ko'riladigan foyda-xarajat tahlilining turli

1 <https://www.fao.org/land-water/en/>

2 Hering J. G., Ingold K. M. Water resources management: what should be integrated? //Science. – 2012. – T. 336. – №. 6086. – S. 1234–1235.

3 Agarwal A. et al. Integrated water resources management. – Stockholm : Global water partnership, 2000. – S. 1–67.

4 Savenije H. H. G., Van der Zaag P. Integrated water resources management: Concepts and issues //Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C. – 2008. – T. 33. – №. 5. – S. 290–297.

5 Rahaman M. M., Varis O. Integrated water resources management: evolution, prospects and future challenges //Sustainability: science, practice and policy. – 2005. – T. 1. – №. 1. – S. 15–21.

6 Biswas A. K. Integrated water resources management: a reassessment: a water forum contribution //Water international. – 2004. – T. 29. – №. 2. – S. 248–256.

7 Организация Объединенных Наций, Руководство по национальным счетам: комплексный экологический и экономический учет, 2003 год, Серия Ф, № 78, Рев. 1 [издание Организации Объединенных Наций, в продаже под № Э 00. ХВИИ. 17 (далее по тексту – Руководство по национальным счетам), на англ. языке]

8 <https://seea.un.org/content/seea-water-0#:~:text=The%20System%20of%20Environmental%2DEconomic,is%20entirely%20consistent%20with%20it.>

9 Xiang X. et al. Urban water resource management for sustainable environment planning using artificial intelligence techniques // Environmental Impact Assessment Review. – 2021. – T. 86. – S. 106515.

10 Yang Z. et al. Comprehensive evaluation and scenario simulation for the water resources carrying capacity in Xi'an city, China // Journal of environmental management. – 2019. – T. 230. – S. 221–233.

11 Ciriacy-Wantrup S. V., Bishop R. C., Andersen S. O. Water policy and economic optimizing: Some conceptual problems in water research //Natural Resource Economics. – Routledge, 2019. – S. 67–76.

xil hisoblash texnikasi orqali. Ikkinchi yondashuv suv resurslarini belgilangan me'yorlarini o'rnatish va ularga nisbatan faqr va chetlanishlarni aniqlash asosida.

Rus olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda asosiy e'tibor hududlarda suv resurslaridan oqilona foydalanishga qaratilgan tadqiqotlarga ahamiyat keng qaratilgan. Juladan, V. Fomina¹² tadqiqotlarida Rosiyaning Shimoliy-G'arbiy Federal okrugi hududlarida ishlab chiqarilgan mahsulotning suv sig'imi va suvni yo'qotishning o'ziga xos ko'rsatkichlari bo'yicha suvdan foydalanish xususiyatlari aniqlangan. Mazkur maqolada hududlarida suvdan foydalanish samaradorligini baholash orqali suv resurslarini tejamkorligiga erishishining hududiy strategiyasi taklif etilgan. Undagi asosiy ko'rsatkichlari sifatida quyidagilar tahlil qilinadi: (ishlab chiqarishda chuchuk va qayta ishlangan suvdan foydalanish darajasi, maishiy va ichimlik ehtiyojlari uchun suvning solishtirma iste'moli, suv yo'qotishlari, oqava suvlar miqdori va ifloslanish darajasi bo'yicha ularning tarkibi va boshqalar).

J. T. Sivoxip, V. M. Pavleychik¹³ tadqiqotlari esa suv resurslari holatini baholash suv resurslari hajmini foydalanilayotgan suv hajmi, viloyat-maydoni va aholi soni bilan taqqoslash asosida amalga oshirilgan. Haqiqiy suv ta'minotini hisoblashda yilning qurg'oqchilik davridagi o'rtacha yillik suv resurslari, qaytarib bo'lmaydigan suv iste'moli va aholi sonining nisbati asosida aniqlangan.

O'zbekistonlik olimlar ham suv resurslaridan oqilona foydalanish bo'yicha ko'plab tadqiqotlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, suvdan foydalanish bo'yicha optimal qarorlar qabul qilish uchun dasturiy ta'minotni ishlab chiqishning yangi nazariy asoslari Sultonov A. O.¹⁴ tadqiqotlarida ishlab chiqilgan. Kutlimurodov U. M.¹⁵ tadqiqotlarida esa iste'molchilar tomonidan energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash uchun foydalanayotgan suvning aniq hisobini yuritish bo'yicha metodologik yondashuvlar taklif etilgan.

Prenov A. B.¹⁶ tadqiqotlarida Suvdan foydalanuvchilar va suv xo'jaligi tizimida mulkiy nomutanosibliklarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari ko'rib chiqilgan. L. Amirov¹⁷ tadqiqotlarida esa, tejovchi texnologiyalarni joriy etgan suv iste'molchilari uchun rag'batlantirish mexanizmlarini kengaytirish va tuman hokimliklari tomonidan suv tejovchi sug'orish texnologiyalarini joriy qiladigan tashabbuskor fermer xo'jaliklariga amaliy yordam ko'rsatish mexanizmlari taklif etilgan.

Umuman olganda O'zbekiston olimlari tomonidan suv resurslaridan foydalanish samaradorligi baholashga bo'lgan metodologik yondashuvlarni ishlab chiqishga qaratilgan tadqiqotlar ko'lamini past. Shunga ko'ra mazur yo'nalishdagi tadqiqotlarni ishlab chiqish muhim yo'nalish hisoblanadi.

METODOLOGIYA

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar to'g'risida" 2023-yil 1-apreldagi PQ-107-son qarori qabul qilingan. Qarorga ko'ra, 2023-yil avgustgacha 2022-yilda suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy qilgan hamda subsidiya mablag'larining 50 foizini olgan qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga tizimlarning ishlatilishiga qarab belgilangan subsidiya miqdorining qolgan 50 foizi tuman ishchi guruhi xulosasi asosida ajratilishi belgilangan. Biroq, suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy qilib undan ko'riladigan iqtisodiy samarani hisoblash, mahsulot birligiga to'g'ri keladigan suv sarfi meyorlarini ishlab chiqish kabi masalalar bo'yicha aniq metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish lozim. O'zbekistonda suvdan foydalanish samaradorligini iqtisodiy baholash mezonlarini qo'llashni modellashtirish dasturi ishlab chiqish bo'yicha ham bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda.

Yuqoridagilar bilan birga, suv sarfi normalarini makrodarajada baholash va hududlarni tarmoq va sohalari uchun sarflanayotgan suv resurslarini samaradorlik ko'rsatkichlarini hisoblash mutodkalari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Masalan, Rossiya Federatsiyasida mamlakatning innovatsion rivojlanishining suv resurslari komponenti integral ko'rsatkich – yalpi ichki mahsulotning (YalM) suv intensivligi bilan baholash orqali suv resurslaridan foydalanish strategiyalarini qabul qilganlar.¹⁸

12 Фомина Валентина Фёдоровна Эффективность использования водных ресурсов в регионах Северо-Западного федерального округа в свете Водной стратегии // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. 2010. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/effektivnost-ispolzovaniya-vodnyh-resursov-v-regionah-severo-zapadnogo-federalnogo-okruga-v-svete-vodnoy-strategii> (дата обращения: 26. 08. 2023).

13 Сивохип Жанна Тарасовна, Павлейчик Владимир Михайлович. Современное состояние и использование водных ресурсов трансграничных рек степной зоны // ВХР. 2022. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennoe-sostoyanie-i-ispolzovanie-vodnyh-resursov-transgranichnyh-rek-stepnoy-zony> (дата обращения: 26. 08. 2023)

14 Султонов А. О. Применения информационных систем по использования водных ресурсов в Узбекистане // Научные исследования-основа современной инновационной системы. Международной научно-практической конференции Стерлитамак. – 2019. – С. 141–144.

15 Кутлимуродов У. М. Решения для эффективного использования водных ресурсов в регионах Республики Узбекистан // Символ науки. – 2021. – №. 3. – С. 14–17.

16 Prenov A. B. Yer-suv resurslaridan samarali foydalanishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari // Ekonomika i finansy (Uzbekistan). 2014. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/er-suv-resurslaridan-samarali-foydalanishning-tashkiliy-i-tisodiy-asoslari> (data obrasheniya: 26. 08. 2023).

17 Amirov L. F. O'zbekiston respublikasida suv resurslaridan foydalanishni boshqarish mexanizmlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 1, -yanvar-fevral, 2017-yil. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/5_L_Amirov.pdf

18 Фомина В. Ф. Эффективность использования водных ресурсов в регионах Северо-Западного федерального округа в свете Водной стратегии // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2010. – Т. 11. – №. 3. – С. 75–89.

Fikrimizcha hududlarning suvdan foydalanish darajasini baholash uchun jahon va mahalliy amaliyotda keng qo'llaniladigan suv bilan ta'minlanganlik mezonlari va suvdan foydalanish samaradorligi mezonlaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Suv mavjudligining eng muhim mezonlaridan biri suvning qayta tiklanadigan manbalardagi ulushi sifatida belgilangan suv stressi indeksidir. Ushbu ko'rsatkichning qiymatiga asoslanib, Jahon Resurs Instituti quyidagi shartlar asosida suv ta'sirini tasniflaydi:

- <10% – past stress darajasi;
- 10–20% – past va o'rtacha stress;
- 20–40% – o'rta va yuqori stress;
- 40–80% – og'ir stress;
- >80% – juda yuqori stress.¹⁹

BMTning ustuvor rivojlanish dasturi doirasida hozirda 6. 4. 2 ko'rsatkichini ishlab chiqilgan. Bunda suv resurslariga bosim darajasi: mavjud chuchuk suv manba'laridan chuchuk suv olish darajasi va uni qayta ishlash (tozalash) indeksleri asosiy baholash me'zonlari sifatida kiritilgan. Ushbu ko'rsatkichning global hisobi metodologiya²⁰ asosida amalga oshiriladi, unga ko'ra suv ekotizimlarini saqlash uchun zarur bo'lgan atrof-muhit oqimini hisobga olgan holda suv stressi mezoni baholanadi.

Suvdan foydalanish samaradorligini baholashning makroiqtisodiy tahlil qilishda esa So'nggi yillarda "Decoupling Diamond model"dan foydalanish ko'payib bormoqda. Bunda, suvdan foydalanish samaradorligi mezonlari sifatida ikkita ko'rsatkich tanlanadi. Birinchisi, suv resurslarining foydalanish samaradorligi YHM qiymatining suv olish hajmiga (ming so'm/m³) nisbati sifatida aniqlanadi. Ikkinchisi, foydalanish intensivligi (YaXMga nisbatan suvdan foydalanish intensivligi) – samaradorlikni o'zaro nisbati elastiklik koeffitsiyentlari asosida aniqlanadi.

Global va mintaqaviy baholashlar uchun umumlashtirish formulaning turli o'zgaruvchilari qiymatlarini, ya'ni tarmoqlar bo'yicha qo'shilgan qiymatni va suvdan foydalanishni darajalarini aniqlash, suv sarfi darajasini o'sishi yoki kamayishi kabilardan foydalanish tavsiya etiladi.

Taqsimot tizimida o'zgaruvchilarni joylashtirish uchun sakkizta mantiqiy imkoniyat mavjud. Bunda viloyatlardagi suv sarfi hajmi yer (ΔER), mln. m³ va YIM (ΔYIM) o'zgarish sur'atlari birlashtirilgan, ajratilgan yoki manfiy ajratilgan bo'lishi mumkin. Iqtisodiy o'sish natijasida suv sarfi hajmining o'sishi foizlarda ifodalanadi va va ma'lum vaqt oralig'ida YIMning foiz birlik o'zgarishiga elastikligi asosida hisoblanadi. Elastiklik koeffitsiyenti "e" quyidagi formula asosida hisoblanadi (1. 1.):

$$e = \% \Delta ER / \% \Delta YIM \quad (1. 1.)$$

Bu yerda;

e – elastiklik koeffitsiyenti;

ER – iqtisodiyot sohalarida suvning ishlatilishi hajmining o'sish suratlari, %;

YIM – Yalpi ichki (hududiy) mahsulot hajmining o'sish suratlari, foizda;

O'rganilayotgan vaqt davri qanchalik ko'p bo'lsa, natijalar shunchalik ishonchli bo'ladi. 21 Ushbu tadqiqotda suv resurslaridan foydalanish va ularni hududiy rivojlanishga ta'sirini o'rganish uchun uzoq davr 2010–2021-yillar hamda qisqa davr 2015–2021-yillar bo'yicha aniqlash maqsadga muvofiq. Bu uzoq va yaqin vaqt davomida suv resurslaridan foydalanishning iqtisodiy o'sishga ta'sirini taqqoslash imkoniyatini beradi.

Elastiklik koeffitsiyenti 1;0 atrofida $\pm 20\%$ o'zgarishi bog'lanish deb hisoblanadi, bu sabab-oqibat bog'lanishning paydo bo'lishiga olib keladi. 0,8 dan 1,2 gacha bo'lgan elastiklik qiymatlari kritik qiymat sifatida kiritiladi.

Mazkur model uchun O'zbekiston Respublikasi hududiy suv resurslaridan foydalanish darajasi va YaXM bo'yicha barcha viloyatlar uchun 2010–2022-yillardagi ma'lumotlardan foydalaniladi va tegishli kordinatalar o'qiga joylashtiriladi va tendensiyalar o'rganiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston respublikasida 2021-yilda olinayotgan yillik suv miqdorining taqsimlanishida hududiy kenglik jihatlar inobatga olinmagan. Jumladan, 2021-yilda jami olingan suv miqdorining (43661,6 mln. m³) 12,4 foizi

19 Ritchie H., Roser M. Water use and stress // Our World in Data. 2017. URL: <https://ourworldindata.org/water-use-stress> (data o'rash-eniya: 10. 01. 2023).

20 Progress on Level of Water Stress: Global status and acceleration needs for SDG Indicator 6. 4. 2. FAO, UN Water. Rome, 2021. 95 p. <https://doi.org/10.4060/cb6241en>

21 Tapio, P. (2005) 'Towards a theory of decoupling: degrees of decoupling in the EU and the case of road traffic in Finland between 1970 and 2001', Transport Policy, vol. 35, pp. 137–151.

Qoraqolpag'iston Respublikasigi, 10. 9 foizi Toshkent viloyati hamda 10,5 foizi Qashqadaryo viloyati hissasiga to'g'ri keladi. Biroq qishloq xo'jaligida sug'oriladigan yorlarga mos bo'lgan proporsional taqsimot mavjud emas. Masalan, vodiy viloyatlarida olinayotgan suv miqdori jami respublikaga nisbatan 2021-yilda 19,1 foizni tashkil etgan bo'lsa, sug'oriladigan yerlarning 17,3 foizi ushbu viloyatlar hissasidir. Biroq vodiy viloyatlari hisoblagan Andjon, Farg'ona va Namangan viloyatlarida jami qishloq xo'daligi mahsulotlarining 27,5 foizi yetishtirilmoqda. Har bir gektar yerga sarflanayotgan suv miqdori bo'yicha eng yuqori pog'onalarda Buxora (12,6 ming m³/ga), Sirdaryo (12,2 ming m³/ga) va Xorazm (12,6 m³/ga) viloyatlaridir.

Decoupling Diamond modeli asosida 2010–2021-yillarda suvdan foydalanish intensivligini baholash natijalari 2-jadvalda keltirilgan. Olingan natijalar shundan dalolat beradiki, barcha viloyatlarda YaXMning o'sish suratlari 0 dan katta va resupublika bo'yicha YaIMning 2010–2021-yillardagi o'rtacha o'sishi 6,11 foizni tashkil etgan. Suvning ishlatilishi hajmlari yuqori o'sish ko'rsatkichida, jumladan, suvning ishlatilishi hajmi respublika bo'yicha o'rtacha o'sish 1,71 foizni tashkil etgan. Qoraqolpag'iston Respublikasi, Jizzax, Qashqadaryo va Xorazm viloyatlarida eng yuqori o'sish kuzatilgan. Umuman olganda barcha viloyatlarda $\Delta YIM(YHM)$ ning o'rtacha o'sishi 0 dan katta va suvni ishlatish hajmlarining o'sishi ΔEP ham 0 dan katta. Shunga ko'ra, Decoupling Diamond modeliga mos keluvchi me'zonlardan Samarqand viloyatidan tashqari barcha hududlar kordinatalar o'qining "zaif ajralish"ga mos keluvchi hududga joylashgan. Samarqand viloyati esa "zaif salbiy ajratish" kritik me'zoniga mos hudud sifatida joy olgan.

"Zaif ajralish- Weak decoupling" me'zoniga ko'ra YIM va suv sarfi darajasi ham ortib borish tendensiyasiga ega bo'ladi, biroq suv sarfiga nisbatan YIM hajmi tezroq o'sishi kuzatiladi. Mazkur holat barcha viloyatlarda suv sarfining me'yoriy darajasi hududiy rivojlanishga monand ravishda o'sayotganligini anglatadi. Bunday holat 2010–2021-yillardagi kuzatuvlar natijalaridan kelib chiqqanda O'zbekistonda suv sarfining me'yoriy rivojlanayotganidan dalolat beradi. Shuningdek, mazkur holat O'zbekiston Respublikasi Hukumati tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar natijasi sifatida qaralishi lozim.

Samarqand viloyati "zaif salbiy ajratish" kritik nuqtasiga mos kelgan. Mazkur holatda ham suv sarfi va YaIM (YaXM) hajmi ortadi. Biroq suv sarflash darajasi YIM (YaXM)ga nisbatan tezroq ortadi. Bu yerda, $e > 1,2$. Kuchli salbiy ta'sir hisoblanadi va bu natija YaXMning rivojlanish darajasiga nisbatan suv sarfining yuqoriroq o'sishini anglatadi.

Biroq Navoiy va Sirdaryo viloyatlari "kuchli ajralish" kritik nuqtasiga joylashgan. "Kuchli ajralish" kritik nuqtasida suv sarfining YaIMga nisbatan sekinroq o'sishi kuzatiladi. Mazkur holatlar YaIM hajmini ortishiga suv sarfini kamayib borishini aks ettiruvchi kritik nuqta hisoblanadi. Bunday natija qisqa davrda Qashqadaryo va Sirdaryo viloyatlarida amalga oshirilayotgan suv tejoyvchi texnologiyalardan samarali foydalanayotganligi bilan izohlanadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Suv iste'moli va suvdan foydalanishning makrodarajadagi tahlillariga asoslanib, biz ko'rib chiqayotgan davrlarda suvdan foydalanishning iqtisodiy o'sishga ta'sirini barcha viloyatlar uchun aniqlandi. 2010–2021-yillardagi suvdan foydalanish darajasi O'zbekiston respublikasining barcha hududlarida YaXM o'sishiga yuqori bog'liqlikni aks ettirdi va buning asosiy natijasida hududlarda qishloq xo'jalik tarmog'ining ulushi yuqori ekanligi hisoblanadi. Tahlil natijalaridan ma'lum bo'ldiki, suv iste'moli bilan sinxron ravishda o'zgarib turadi, bu munosabatlarning tabiatida namoyon bo'ladi.

Agar suv resurslaridan foydalanish samaradorligi har bir hudud bo'yicha aniq hisob-kitoblar qilinsa, hududarning raqobatda ustun bo'lgan mahsulot va xizmat turlarini aniqlash va suv sarfi yuqori bo'lgan tarmoqlarni qayta joylashtirish bo'yicha aniq yo'nalishlarni belgilab olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Yuqoridagilar bilan bir qatorda barcha viloyatlar bugungi kunda o'zlarining suv resurslaridan samarali foydalanishga qaratilgan aniq strategiyasining mavjud bo'lishi, mazkur strategik maqsadlar umumiylikdan chetlangan holda xususiylikka qarab belgilansa maqsadga muvofiq bo'ladi. Amalga oshirilgan tadqiqot natijalari har bir tarmoq yoki sohalar uchun aniq xulosalar berolmasada, respublika viloyatlari, shaxar va tumanlarida suv sarfi meyorlarini o'rnatish imkoniyatini yaratib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.fao.org/land-water/en/>
2. Hering J. G., Ingold K. M. Water resources management: what should be integrated? //Science. – 2012. – T. 336. – №. 6086. – S. 1234–1235.
3. Agarwal A. et al. Integrated water resources management. – Stockholm : Global water partnership, 2000. – S. 1–67.
4. Savenije H. H. G., Van der Zaag P. Integrated water resources management: Concepts and issues //Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C. – 2008. – T. 33. – №. 5. – S. 290–297.
5. Rahaman M. M., Varis O. Integrated water resources management: evolution, prospects and future challenges // Sustainability: science, practice and policy. – 2005. – T. 1. – №. 1. – S. 15–21.

6. Biswas A. K. Integrated water resources management: a reassessment: a water forum contribution //Water international. – 2004. – T. 29. – №. 2. – S. 248–256.
7. Организация Объединенных Наций, Руководство по национальным счетам: комплексный экологический и экономический учет, 2003 год, Серия Ф, № 78, Рев. 1 [издание Организации Объединенных Наций, в продаже под № Э 00. ХВНН. 17 (далее по тексту – Руководство по национальным счетам), на англ. языке]
8. <https://seea.un.org/content/seea-water-0#:~:text=The%20System%20of%20Environmental%2DEconomic,is%20entirely%20consistent%20with%20it>.
9. Xiang X. et al. Urban water resource management for sustainable environment planning using artificial intelligence techniques //Environmental Impact Assessment Review. – 2021. – T. 86. – S. 106515.
10. Yang Z. et al. Comprehensive evaluation and scenario simulation for the water resources carrying capacity in Xi'an city, China //Journal of environmental management. – 2019. – T. 230. – S. 221–233.
11. Ciriacy-Wantrup S. V., Bishop R. C., Andersen S. O. Water policy and economic optimizing: Some conceptual problems in water research //Natural Resource Economics. – Routledge, 2019. – S. 67–76.
12. Фомина Валентина Фёдоровна Эффективность использования водных ресурсов в регионах Северо-Западного федерального округа в свете Водной стратегии // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. 2010. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/effektivnost-ispolzovaniya-vodnyh-resursov-v-regionah-severo-zapadnogo-federalnogo-okruga-v-svete-vodnoy-strategii>.
13. Сивохиц Жанна Тарасовна, Павлейчик Владимир Михайлович. Современное состояние и использование водных ресурсов трансграничных рек степной зоны // ВХР. 2022. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennoe-sostoyanie-i-ispolzovanie-vodnyh-resursov-transgranichnyh-rek-stepnoy-zony>.
14. Султонов А. О. Применения информационных систем по использования водных ресурсов в Узбекистане // Научные исследования-основа современной инновационной системы. Международной научно-практической конференции Стерлитамак. – 2019. – С. 141–144.
15. Кутлимуродов У. М. Решения для эффективного использования водных ресурсов в регионах Республики Узбекистан //Символ науки. – 2021. – №. 3. – С. 14–17.
16. Prenov A. B. Yer-suv resurslaridan samarali foydalanishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari // Ekonomika i finansi (Uzbekistan). 2014. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/er-suv-resurslaridan-samarali-foydalanishning-tashkiliy-i-tisodiy-asoslari> (data obrasheniya: 26. 08. 2023).
17. Amirov L. F. O'zbekiston respublikasida suv resurslaridan foydalanishni boshqarish mexanizmlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 1,-yanvar-fevral, 2017-yil. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/5_L_Amirov.pdf
18. Фомина В. Ф. Эффективность использования водных ресурсов в регионах Северо-Западного федерального округа в свете Водной стратегии //Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2010. – Т. 11. – №. 3. – С. 75–89.
19. Ritchie H., Roser M. Water use and stress // Our World in Data. 2017. URL: <https://ourworldindata.org/water-use-stress> (data obrasheniya: 10. 01. 2023).
20. Progress on Level of Water Stress: Global status and acceleration needs for SDG Indicator 6. 4. 2. FAO, UN Water. Rome, 2021. 95 p. <https://doi.org/10.4060/cb6241en>
21. Finel N., Tapio P. Decoupling transport CO2 from GDP / Finland Futures Research Centre. FFRC eBOOK1/2012. 42 p. URL: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116441> (data obrasheniya: 12. 04. 2021)
22. Fomina V. F. Identifying the effect of decoupling in major economic sectors of the Komi Republic // Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast. 2022. Vol. 15, issue 1. P. 176–193. <https://doi.org/10.15838/esc.2022.1.79.9>
23. Tapio, P. (2005) 'Towards a theory of decoupling: degrees of decoupling in the EU and the case of road traffic in Finland between 1970 and 2001', Transport Policy, vol. 35, pp. 137–151.
24. Fomina V. F. Identifying the Effect of Decoupling in Major Economic Sectors of the Komi Republic //Ekonomicheskiei Sotsialnye Peremeny. – 2022. – T. 15. – №. 1. – S. 176–193.
25. Jiang R., Zhou Y., Li R. Moving to a low-carbon economy in China: Decoupling and decomposition analysis of emission and economy from a sector perspective //Sustainability. – 2018. – T. 10. – №. 4. – S. 978.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtmoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.

